

БИБЛИОТЕКА СВОБ. УНИВЕРС.
В. - Бк. № 1924
Вручено на 20 / XII / 1925

Им. С. С. Тодоров.

II 1460

Дѣятелността на Министерството на народното просвѣщение прѣзъ 1911. год. *)

Прѣди да се направи единъ бѣгълъ погледъ върху извършеното прѣзъ изтеклата 1911. година, умѣстно и потрѣбно е да се спомене, че слѣдъ приемането и влизането въ сила на новия законъ отъ 1909. година дѣятелността на Министерството на народното просвѣщение е била насочена главно къмъ двѣ посоки: да се класифициратъ всички учители споредъ новоуказанитѣ норми и да се изработятъ нови програми и правилници за уредбата на съществуващитѣ и новосъздаденитѣ учебни заведения, а така също и на находящитѣ се подъ вѣдомството му културно-просвѣтителни институти.

* * *

Когато на 16. мартъ 1911. година поехъ управлението на Министерството на народното просвѣщение, прѣдъ мене се изпрѣчи пълната съ задължения задача, не само да продължа започнатото отъ моитѣ прѣдшественици, но и да полова усилия за вътрѣшното изграждане, усъвършенствуване и украсяване на започнатата сграда, да поправа, сторени въ бързината, грѣшки и въ извѣстни отношения да дамъ, споредъ моето разбиране и схващане, нѣкои нови тласъци на учебно-просвѣтителната политика на министерството. Азъ работихъ въ това направление; обаче, колкото и ясно да схващамъ срѣдствата, съ които мѣря да постигна тая задача, колкото и силно да е желанието ми да дамъ една по-опредѣлена и по-цѣлесъобразна насока на учебно-възпитателното ни дѣло и да внеса въ редоветѣ на учителството съзнание за полезча работа редъ и законность, не мога да кажа, че

*) Прибавка къмъ мотивитѣ на Законопроекта за измѣнения и допълнения на зак. за нар. просвѣщение.

въ разстояние на 9 мѣсеци съмъ постигналъ друго, освѣнъ само да положа началото на това, което съставлява моя планъ като министъръ на народното просвѣщение. Тукъ е мѣстото да спомена още, че прѣзъ течение на това врѣме азъ не бѣхъ напълно свободенъ да се отдамъ на чисто творчество въ областта на народната просвѣта. Редица важни странични задължения ми отнимаха врѣмето и ми отвличаха вниманието къмъ други посоки. Изборитѣ на народни прѣдставители за Великото и Обикновеното народни събрания, прѣбиваването ми въ Търново по случай Великото народно събрание, нареждането на учителския персоналъ въ срѣднитѣ училища и прогимназиитѣ прѣзъ ваканционитѣ мѣсеци и въ началото на учебната година, това бѣха извѣстни задължения, изпълнението на които ми отне значителна частъ отъ врѣмето, съ което разполагахъ. При все това, пакъ, нѣма да сбъркамъ, ако кажа, че останалото свободно врѣме се прѣкара въ *ползотворенъ* и *усиленъ* трудъ, както това се вижда отъ извършеното до сега.

1. Извѣстно е, че коалиционното правителство пое властта съ заявлението, че въ дѣлата си ще се ръководи точно по законитѣ въ страната. Вѣренъ на тая декларация, моето главно старание е било не само да остана строгъ пазител и изпълнител на законитѣ въ областта на народното просвѣщение, но и при всѣкой удобенъ случай да съвѣтвамъ и упѣтвамъ подвѣдомственитѣ ми учители къмъ това, щото и тѣ да се въодушевяватъ отъ схщата идея и съ дѣлата си да даватъ живъ примѣръ отъ зачитане и изпълнение на законитѣ и наредбитѣ. И азъ съмъ увѣренъ, че, ако се дѣйствува продължително и настойчиво съ схщата планомѣрность, ако отъ една страна централната власть се придържа строго о законността, а отъ друга упражнява строгъ контролъ върху подвѣдомственитѣ си органи и учители като изисква и отъ тѣхъ не само да пазятъ правата си, но и да изпълняватъ задълженията си, учебното дѣло и учителското достойнство ще се издигнатъ до една висота, недосѣгаема отъ упрецитѣ и всѣкидневната критика. Едно добро законодателство, цѣлесъобразни упѣтвания и наредби, придружени отъ личенъ примѣръ, умѣстни и наврѣменни съвѣти и зрѣлообмислени постѣпки, ето срѣдствата, съ които, споредъ мене, може най-ефикасно да се дѣйствува въ това направление.

2. Въ областта на *училищното законодателство* министерството ми има време и възможност да се занимае съ слѣдните по-важни промѣни и проекти:

а. Законътъ за народното просвѣщение отъ 1909. година се подложи на ревизия и въ резултатъ отъ това се приготви единъ законопроектъ за измѣнения и допълнения, който ще бѣде внесенъ въ Народното събрание, слѣдъ като се вземе мнѣнието на Учебния съвѣтъ, свиканъ на заседание слѣдъ Коледните празници. По-важните промѣни, които се внасятъ въ закона съ тоя проектъ, сж: при централното управление се урежда главенъ секретариятъ, служба необходима при нарастналата работа въ министерството и за подържане на единство и еднообразие въ работата на отдѣленията; съ измѣненieto на чл. 72 се урежда въ една по-цѣлесъобразна форма най-болната страна на прогимназиитѣ — назначаването и стабилизирането на учителския персоналъ. Споредъ това измѣнение за напрѣдъ назначаването на учителитѣ и учителкитѣ въ прогимназиитѣ ще става отъ мѣстните училищни настоятелства, а утвърждаването имъ въ длъжностъ — отъ окръжния училищенъ инспекторъ, като се спазватъ сжщитѣ норми и прѣдписания, които сж въ сила за първоначалните училища и които се диктуватъ отъ особния характеръ на работата въ прогимназиитѣ. Прѣдметвата на това постановление прѣдъ досегашната практика сж: по-голѣма стабилностъ и гаранция на учителския персоналъ и по-наврѣменно и по-цѣлесъобразно негово нареждане въ началото на учебната година. Съ добавката пъкъ къмъ чл. 68 министерството внася редъ и въ назначаването на волнонаемните учители въ прогимназиитѣ, като се опрѣдѣля, че за такива, при липса на редовни учители, могатъ да се назначаватъ съ годишна заплата отъ 60—100 лв. на часъ: а) редовни първоначални учители, съ пълно срѣдно образование, които сж учителствували най-малко 5 години и б) лица най-малко съ завършено гимназиално образование, като въ сжщото време се прѣмахва и бъркотията съ прѣзначаването на тия учители прѣзъ всѣка учебна година. За да се даде по-голѣмъ тласкъ на срѣдното образование чл. 112 се прѣдвижда да се измѣни въ смисълъ, щото окръжията и общинитѣ да могатъ да ходатайствуватъ за откриване по законодателенъ редъ гимназиални класове къмъ сегашните имъ прогимназии или за разширяване сжществуващитѣ непълни гимна-

зии. Важна и съдбоносна за съществуването и функционирането имъ промѣна се внася и въ уредбата на виспитѣ педагогически курсове, които се отдѣлятъ отъ гимназитѣ, поставятъ се подъ особно управление и се допълватъ съ по една образцова прогимназия, въ която ще практикуватъ курсиститѣ и ще иматъ възможностъ да се запознаятъ съ училищния редъ и съ методичното прилагане на дисциплинитѣ, които изучаватъ ;

б. Законопроектъ за откриване на III. гимназиаленъ класъ при мъжкитѣ непълни гимназии въ Севлиево и Дупница и при дѣвическитѣ непълни гимназии въ Хасково, Силистра, Разградъ, Габрово и Казанлъкъ. Въ мотивитѣ къмъ тоя проектъ сж изложени обстояно учебно-просвѣтително-икономическитѣ причини, които сж подбудили министерството да излъже съ това специално и изключително законоположение ;

в. Законопроектъ за Българската Академия на Наукитѣ, споредъ който Академията се признава за юридическа личностъ, имотитѣ ѝ се освобождаватъ отъ всеѣкви държавни, окръжни и общински данъци и берия и се субсидира отъ държавата съ 60,000 лв. годишно, понеже тя поема да продължи и държавнитѣ издания : а) Сборникъ за народни умотворения и пр., б) Български старини и в) Български художествени старини ;

г. Законопроектъ за Академията на изящнитѣ и приложни изкуства, съ който художествено-индустриалното училище (бившето рисувално) се прѣименува въ академия съ цѣлъ да култивира изящнитѣ и пластични изкуства и тѣхното приложение въ занаятитѣ и индустриитѣ чрезъ подготвяне на художници и учители по рисуване.

Вънъ отъ тѣзи, изработени вече въ окончателна форма, а нѣкои внесени и гласувани въ Народното събрание, законопроекти, министерството ми приготви и ще може да внесе въ Народното събрание нуждитѣ законопроекти за уреждане и на слѣднитѣ въпроси и нужли: за художествената и литературната собственостъ, за държавно музикално училище и за създаване новъ типъ VI. класни реални училища съ завършенъ курсъ и др.

3. До като съ изработването на тия законопроекти министерството ми спомага за доизкарването и разширяването на импозантвата вече наша учебно-просвѣтителна сграда, то не

забрави да се грижа и за нейното вътрѣшно уреждане и украсяване. Въ това отношение неговата дѣйность прѣзъ 1911. година бѣ насочена къмъ изработване на редица правилници и програми, а така сжщо и къмъ издаване на важни окръжни прѣдписания, съ които се допринася много нѣщо за уредбата и стабилизирането на училищното дѣло въ страната. Тукъ заслужватъ да бждатъ споменати изработенитѣ вече:

а. Правилникъ за училищнитѣ настоятелства, единъ важенъ и обемистъ трудъ, съ който се урежда и гарантира функционирането на тоя институтъ на нови начала, като се опрѣдѣлятъ точно и ясно не само неговитѣ задължения и права, но като се поставя на здрави основи и отношението му спрямо другитѣ училищни власти и органи;

б. Правилникъ и програма за допълнителнитѣ курсове, уреджани по силата на чл. 54 отъ Закона за народното просвѣщение съ цѣль да се даде възможность както на свършилитѣ първоначалното училище младежи да разширятъ кръга на познанията си и да се подготвятъ по-добрѣ за практическия животъ, тѣй и на по-възрастни лица, които не сж могли да получатъ никакво образование, да се сдобиятъ съ най-необходимитѣ тѣмъ знания;

в. Правилникъ и програма за държавното турско педагогическо училище въ гр. Шуменъ, задачата на което е да подготви добри учители за първоначалнитѣ турски училища въ Царството;

г. Проектъ за измѣнение изпитната система въ срѣднитѣ ни учебни заведения, съ който се мѣри да се гарантира по-добрѣ учебната работа на учителя и да се потикнатъ по-силно ученицитѣ къмъ самостояенъ и съзнателенъ трудъ, а така сжщо и да се създадатъ по-цѣлесобразни условия за правилната прѣцѣнка на учениковия успѣхъ;

д. Правилникъ за държавния изпитъ на учителитѣ въ институтитѣ за слѣпи и глухонѣми;

е. Изработената прѣзъ миналата 1910. година програма за срѣднитѣ училища се подложи на една грижлива ревизия и, съ съдѣйствието на Учебния съвѣтъ, въ нея се направиха значителни съкращения на учебния материалъ и се внесоха доста подобрения, които я правятъ по-пригодна и по-полезна.

Часть отъ тая дѣйность на министерството съставлява и започнатата, но недовършена още работа по изработване

на правилници за стипендиитѣ и врѣменнитѣ помощи, за откупване и прѣпоръчване на книги, художествени картини и репродукции, за управлението и уредбата на срѣднитѣ училища и на прогимназитѣ и за методически уплътвания къмъ учебната програма.

4. Хубавата идея да се основатъ училищни фондове, които, като нарастнатъ значително, да могатъ да подпомогнатъ чувствително издържката на първоначалнитѣ училища, е оставала до сега само едно добро желание главно и поради това, че усилията на училищната власть, да се запазятъ и приведатъ въ извѣстностъ училищнитѣ имоти, сж били спъвани отъ други власти въ страната. За да се уреди поне отчасти тоя толкозъ важенъ въпросъ, Министерскиятъ съвѣтъ, по мой обстоенъ докладъ, съ протокола си № 93 постанови: „1. Училищнитѣ настоятелства въ разполагането на своитѣ недвижими имоти се третиратъ както и другитѣ стопани въобщо; 2. Протоколитѣ на горескитѣ комисии за имоти на училищнитѣ настоятелства по чл. 3. отъ закона за горитѣ отъ 1904. година добиватъ сила на владѣтелни документи на общо основание; 3. Владѣтелнитѣ документи на училищнитѣ настоятелства се признаватъ за доказателства на правособственостъ до обезсилванетоъ имъ по надлежния редъ“. Това постановление на Министерския съвѣтъ азъ съобщихъ съ обстойно окръжно прѣдписане на всички окръжни училищни инспектори съ позивъ да заработятъ усилено въ тая посока и да положатъ всички старания да засиятъ и обезпечатъ по-сигурни и по-голѣми доходи на училищнитѣ настоятелства, безъ които послѣднитѣ не ще могатъ да изпълнятъ своитѣ задължения къмъ училището.

5. Въпросътъ за снабвяванетоъ на училищата, особно на първоначалнитѣ, съ нови и удобни помѣщения (споредъ една статистика за 1909/1910. учебна година отъ 3915 помѣщения, които сж служили за първоначални училища, само 1166 сж годни, 1043 се нуждаятъ отъ значителни поправки, а 1706 сж съвсѣмъ негодни за цѣльта) съставлява една важна точка отъ моята дѣйностъ, като министъръ на народното просвѣщение. Проучванията, които направихъ по тоя въпросъ, ме убѣдиха, че да се реализира тоя планъ съ редовни бюджетни срѣдства е невъзможно, и че най-ефикасното срѣдство въ това направление е да се направя единъ новъ заемъ за

постройка на училищни здания. Комисията, на която бѣхъ възложилъ да обсъди тоя въпросъ, е вече готова съ своя проектъ и азъ се надѣвамъ да мога скоро да доведа до край разрѣшаването на тоя кардиналенъ за успѣха на нашето училищно дѣло въпросъ.

6. Благодарение на усилията на правителството и на благоразположението на душеприказчицитѣ на покойния родолюбецъ и щедъръ дарителъ Евлогий Георгиевъ, прѣзъ настоящата 1911. година можа да се уреди окончателно и дългопротаканиятъ въпросъ за разпрѣдѣлянето на сумитѣ, завѣщани отъ Евлогий Георгиевъ за подържане на училища въ отечеството ни.

Съгласно съ рѣшението на изпълнителитѣ на завѣщанието, „Ефорията“ разпрѣдѣли, подъ мое прѣдседателство, завѣщанитѣ капитали както слѣдва:

За висше училище за приложни знания въ София.	5,981,565 лв.
За техническо училище въ гр. Карлово.	. . . 1,050,000 „
За Народ. библиотека и Народ. музей въ София.	2,000,000 „
За университетъ въ София. 4,070,500 „
	<u>Всичко: 13,102,065 лв.</u>

Снабдена съ мандата да управлява тоя капиталъ, Ефорията пристъпи сериозно къмъ работа и промисли не само за постройка на планираното вече монументално здание за Университета въ София, основитѣ на което ще се положатъ прѣзъ 1912. година, но така ежщо и за постройка на здание за Висше училище за приложни знания въ София, за Техническо училище въ Карлово и за Народна библиотека и Народенъ музей въ София.

7. Констатирано е вече, че, ако куца тукъ тамъ нашето учебно дѣло, това се дължи, ако не изцѣло, то въ голѣма степенъ, и на недостатѣчния контролъ, упражняванъ върху работата на учителя. За прѣмахване на тоя недостатѣкъ и за засилване, развиване и подобрене на инспекторския институтъ се взеха съотвѣтнитѣ мѣрки, като: нареди се да се слѣди грижливо дѣйността на всѣкой инспекторъ и отъ врѣме на врѣме да се правятъ нуждитѣ бѣлѣжки на ония отъ тѣхъ, които еж си позволили извѣстни, констатирани, отклонения въ изпълнението на тѣхнитѣ задължения, въведе се редъ въ инспектирането на първоначалнитѣ училища и прогимна-

знитѣ, увеличи се съ 7 души броятъ на околийскитѣ училищни инспектори, внесоха се възаконопроекта за измѣнение на Закона за народното просвѣщение едно постановление, споредъ което за секретари на окръжнитѣ училищни инспектори могатъ да се назначаватъ съ заплатата, която имъ се пада, и бивши околийски училищни инспектори. Нѣкои общи опущения въ контролния институтъ извикаха нуждата за издаването на едно обстойно, напхтствено окръжно прѣдписаніе до всички окръжни училищни инспектори, а на главнитѣ инспектори при централното управление се даде директива да се не ограничаватъ само съ ревизиране на методическата похватностъ на учителитѣ, но всекъждѣ, дѣто отидатъ, да се взиратъ внимателно и въ административно-педагогическата дѣйностъ на директоритѣ, окръжнитѣ и околийскитѣ училищни инспектори, като обръщатъ особно внимание и върху това, до колко се изпълняватъ прѣдписаніята на закона и на съществуващитѣ училищни правилници и други наредби.

За да се пояснятъ нѣкои основни въпроси въ дѣйността на инспекторитѣ и отъ тамъ да се потерпятъ нѣкои общи директиви за въ бъдаще, наредихъ да се свикатъ прѣзъ мѣсець декемврий всички околийски училищни инспектори на конференция въ София. Странични задължения обаче ми попрѣчиха да се изпълни това мое намѣрение прѣзъ декемврий, и конференцията се отложи за 4. януарий 1912. година

8. Още при прилагането на закона отъ 1909. год. по отношение на класификацията на учителитѣ съгласно съ новитѣ норми, мнозина учители започнаха да се оплакватъ, че положението имъ не е уредено правилно. Всички подадени рекламации се разгледваха подъ мое прѣдседателство отъ административния съвѣтъ при министерството и за взетитѣ рѣшения по повдигнатитѣ принципални въпроси или по урегулиране положението на всекой учител се държаха подробни протоколи, които, належащи подписани, се вписваха въ специална книга за нарчна справка. Справедливитѣ искания на мнозина учители бѣха своевременно удовлетворени, а на ония, молбитѣ на които се намѣриха за неоснователни, се отговори мотивирано. Тая дѣйностъ на министерството погълна доста много врѣме, но затова пъкъ даде добри резултати: наврѣменното повишаване на всички учители, които по закона имаха право на това, и внимателното проучване на всеко

оплакване внесоха спокойствие въ редоветѣ на учителитѣ, които започнаха да гледатъ съ довѣрие на властта и да виждатъ въ нея не само една защитница на законитѣ, но и една пазителка на тѣхнитѣ законни права.

9. За да даде възможностъ на учителитѣ да се усвѣршенствуватъ въ своята работа и да освѣжаватъ познанията си, а така също и да насърчи всека културна работа въ страната, министерството е подкрѣпяло съ всички сили начинанията въ тая посока. Така то е давало съдѣйствието си на всички курсове и конференции, свиквани отъ училищнитѣ инспектори или отъ околийскитѣ учителски дружества; подкрѣпи морално и материално народнитѣ четения, за издрѣжката на които азъ, въпрѣки това, че въ бюджета за 1911. година не бѣше вписана никаква сума, възприехъ съ готовностъ молбата на уредницитѣ имѣщи по мой докладъ Министерскитѣ съвѣтъ се съгласи да се отпусне единъ свѣрхсметенъ кредитъ отъ 2000 лева, а и въ бюджета за 1912. година се прѣдвидѣ за същата цѣль една специална помощ отъ 3000 лева; отнесе се симпатично къмъ курсоветѣ, уреждани отъ съюза на юнашкитѣ дружества, отъ дружеството „Бързописъ“, „Aliance Française“, и отъ г-жа Ушева; само взе инициативата за свикване на учителско-дѣкарска конференция прѣдъ великденската ваканция на 1912. година, а чрѣзъ бюджета си за 1912. година то даде значителна материална подкрѣпа на Оперната дружба, Музикалното дружество „Родна пѣсенъ“, Музикалното училище, Дружеството за подпомагане бѣдни студенти при университета въ София, на частнитѣ павсиони и пр. и пр. Параграфътъ за помощи на учащитѣ се нестипендиянти се увеличи отъ 8 на 20 хиляди лева.

Съгласно съ чл. 143 отъ Закона за народното просвѣщение и възъ основа рѣшенията на учителскитѣ съвѣти, тая година се изпратиха въ странство 9 души гимназиялни учители, за да се запознаятъ съ устройството и уредбата на разнитѣ учебни заведения и институти и да изучатъ по-отблизо новитѣ придобивки въ областта на прѣдмета си и методата му.

10. Съ цѣль да даде потикъ на прѣподаването по петория, а особено на отечествената, министерството нареди, щото двѣ отъ прѣдвиденитѣ въ бюджета държавни стипендии и други три отъ завѣщанитѣ фондове да се дадатъ по бъл-

гарска и славянска история, а освѣнъ това опрѣдѣли една сума отъ 2000 лева за съставяне на двѣ христоматии по отечествознание: една по отечествена етнография и география, а друга по отечествена история. Съ издаването на тия христоматии министерството ми мѣри не само да повдигне и оживи обучението на отечествознание, но така също и да даде на българското общество полезно четиво по отечествена история и география. За написването на тия христоматии е обявенъ съ заповѣдъ № 2499 отъ 8/IX 1911. г. конкурсъ, подробнитѣ условия за който ще се изработятъ отъ назначената вече специална комисия.

11. Всѣкой българинъ трѣбва да признае съ горестъ на сърдцето си, че съвѣзмъ малко съ слѣдитѣ отъ нашето историческо минало, и че до скоро ние слабо се грижехме за запазването на уцѣлелитѣ старини и за издирване на нови такива. Въ бюджета си за 1912. година министерството ми прѣлвидѣ достатъчно суми за запазване и подържане на старинитѣ (12,000 лева срѣщу 5180 лв. за 1911. год.), за описване на старинитѣ и изработване на археологическа карта на България (5,000 лв., сума, която се прѣдвижда за прѣвъ пътъ въ бюджета) и на българското археологическо дружество за разкопки, издаване на списанието му и пр. (8,000 лв., отъ които на Прѣславското дружество 2,000 лв.). Между другото министерството ми взе грижата и за запазване на *Боянската черква*, на старинитѣ при *Прѣславъ (Патлейна)* и *Кюстендилъ*. Вънъ отъ материалнитѣ жертви, които прави за запазване и изучване на старинитѣ, министерството ми има грижата да интересува съ тоя въпросъ и всички органи, стоящи подъ негово вѣдомство, до които издаде специално окръжно прѣдписание, въ което се казва:

„Както Ви е извѣстно, прѣзъ текущата 1911. год. влѣзе въ сила новиятъ законъ за старинитѣ. Споредъ чл. 3 отъ тоя законъ, министерството упражнява надзора и грижата за запазване на старинитѣ чрѣзъ управленията на народнитѣ музеи и библиотеки, чрѣзъ мѣстнитѣ археологически дружества и чрѣзъ училищнитѣ и административнитѣ власти. Самата служба по надзора на старинитѣ се причислява къмъ Народния археологически музей въ София. Обаче по свѣдѣнията на министерството и на Народния музей, отъ влизането на закона въ сила до днесъ, не е имало още нито единъ

случай, дѣто училищнитѣ власти да сж се заинтересували за запазване на старинитѣ, като съобщаватъ за такива било въ министерството, било въ музея. А тъкмо училищнитѣ власти биха могли да принесатъ най-голѣма полза при прилагането на закона, понеже учителството най-добрѣ ще схване културнитѣ цѣли, що прѣслѣдва законътъ за старинитѣ“. По-нататкъ се вмѣнява въ длъжностъ на всички директори и окръжни училищни инспектори да слѣдятъ и да увѣдомяватъ незабавно министерството или музея за всѣка новооткрита старина.

За да се уреди още по-добрѣ и приведе въ извѣстностъ събраното вече, министерството командирова въ археологическия и етнографическия музей специални лица, на които се възложи да съставятъ, подъ ръководството на респективнитѣ директори и уредници, системни списъци на находящитѣ се въ тия музеи прѣдмети.

12. Въпросътъ за въвеждане форменно облѣкло въ всички мъжки и дѣвически сръдни училища е билъ разрѣшенъ теоретически отдавна, обаче, по едни или други причини, до сега не сж били взети рѣшителни мѣрки за изпълнението на § 104 отъ Правилника за сръднитѣ училища. Съ окръжно прѣлписание № 28623 отъ 29/IX 1911. министерството разрѣши окончателно тоя тѣй протаканъ въпросъ и въведе въ всички мъжки сръдни училища еднообразно формено облѣкло.

13. Хубавата наша традиция, да се завършва учебната година съ тържественъ актъ, бѣ отъ дълги години изоставена отъ нашитѣ сръдни училища. Опитъ да се поднови тая традиция се направи прѣди двѣ години въ София, като започнаха да се уреждатъ тържествени актове, на които директоритѣ запознаватъ публиката съ вървежа на училищата прѣзъ годината и най-послѣ се раздаватъ дипломитѣ на абитуриентитѣ, на които се поднасятъ и подаръци — разни книги. И тая година министерството запази подновяването на старата традиция като между друго изпрати книги за раздаване на всички абитуриенти въ царството.

14. Съ цѣль да се улесни по-своеврѣменното публикуване на официалнитѣ распоредби на министерството и съ огледъ на нуждитѣ, които сж извикали издаването на едно специално списание и които не можеха да бждатъ задоволени отъ издавания „Архивъ“, министерството рѣши да възобнови

отъ 1912. година бившето списание „Училищенъ Прѣгледъ“ съ слѣдната програма :

А. Официаленъ отдѣлъ: закони, правилници, програми, окръжни, укази, заповѣди, официални доклади и рапорти.

Б. Неофициаленъ отдѣлъ: материали по историята на учебното ни дѣло, анкети, рапорти и изслѣдвания върху миналото и сегашното положение на учебното дѣло у насъ и въ чужбина; научно-педагогически студии и статии по съвременни въпроси изъ областта на възпитанието и обучението; рецензии на учебници и други научни и литературни произведения, училищна хроника и съобщения.

Списанието „Училищенъ Прѣгледъ“ ще излиза ежемесечно въ обемъ 6—7 печатни коли.

15. За да се засили и подобри учителско-лѣкарският институтъ министерството взе слѣднитѣ мѣрки:

а. Измѣни наредбата за специалиститѣ лѣкари въ столичнитѣ гимназии и прогимназии въ смисълъ, тия специалисти да работятъ въ самитѣ учебни заведения, като имъ се уредиха и специални поликлиники;

б. Назначи двама постоянни зболѣкари, единъ за мъжкитѣ и единъ за дѣвическитѣ гимназии;

в. Уреди двѣ общи ученишки поликлиники, една за ученицитѣ и една за ученичкитѣ, и

г. Одобри програмата за изучаване индивидуалнитѣ качества на учащитѣ се.

16. По отношение на *Народния театъръ* обърна се сериозно внимание на това, щото въ репертуара му да намѣрятъ добро застъпничество пиеси, които иматъ за сюжетъ българското историческо минало или нашия съвремененъ животъ, безъ обаче да се прѣнебрѣгва класическиятъ и най-отбраниятъ новъ репертуаръ. Така прѣзъ тоя сезонъ се дадоха или пъкъ прѣдстоятъ да се дадатъ пиеситѣ: Иванку отъ Друмевъ, Въ политѣ на Витоша отъ П. К. Яворовъ, Казаларарската царица отъ Пв. Вазовъ, Кърджалии отъ Ал. Кипровъ, Боянъ Магесникътъ отъ К. Христовъ, Къмъ пропастъ отъ Пв. Вазовъ, Венецианскиятъ търговецъ отъ Шекспиръ, Коларьтъ Хеншелъ отъ Г. Хауптманъ, Глухакътъ отъ Л. Фулда, Силата на мрака и Плодетъ на просвѣщенieto отъ Л. Толстой, Дѣцата на Ванюшина отъ Найденовъ, Бѣлата женидба отъ Ж. Леметъръ, Да се разведемъ отъ В.

Сарду, Държавна квартира отъ В. Ришковъ, Женитба и Ревизоръ отъ Н. В. Гоголь, Еквиноции отъ Ив. Войновичъ, Стариятъ Хайделбергъ отъ В. Фьорие, Дивакъ и Вишневата градина отъ А. Чеховъ, Дявола отъ Ф. Молнеръ, Краятъ на Содомъ отъ Зудерманъ, Лъсъ и Доходно мѣсто отъ А. Островски. Вънъ отъ това на сцената на Народния театъръ се допуснаха прѣдставленията на модерни и класически пиеси отъ прочутата група отъ френския театъръ на г-жа и г-нъ Силвенъ, на трупата на Сюзанъ Дюпри, като се имаше прѣдвидъ да послужатъ и за школуване на артистическия персоналъ на нашия театъръ.

17. Вънъ отъ казаното до тука, грижитѣ на министерството прѣзъ 1911. година по отношение на разнитѣ видове училища, които се намиратъ подъ негово вѣдомство, сж били:

а. Да спомогне, колкото се може повече, за развитието и увеличаването на първоначалнитѣ училища, като се прибератъ въ тѣхъ по-възможностъ повече дѣца, подлежащи на задължително обучение. та по тоя начинъ да се направи крачка напредъ въ прилаганито на чл. 78 отъ Конституцията. Какви успѣхи сж направени въ това отношение и какви резултати е дала дѣйността на министерството въ това направление, се вижда отъ слѣднитѣ цифри: въ края на учебната 1910/911. година въ цѣлото царство е имало 3437 народни първоначални училища, посѣщавани отъ 358,945 дѣца, а въ началото на учебната 1911/12. година имаме 3482 народни първоначални училища. Съразмѣрно съ това се е увеличилъ и броятъ на учителитѣ отъ 8686 въ края на учебната 1910/11. година на 8,959 въ началото на учебната 1911/12. година. Паралелно съ растенето на първоначалнитѣ училища се уголѣмява и бюджета имъ. Така за издръжката на личния съставъ е било прѣвидено прѣзъ 1911. година 13,071,220 лв., а прѣзъ 1912. година — 13,406,480 лв. Въ тая сума, разбира се, не влизатъ вещественитѣ разноси, които се покриватъ отъ срѣдствата на общинитѣ и, като такива, не влизатъ въ държавния бюджетъ.

б. По отношение на прогимназиитѣ главната грижа на министерството е била не да ги увеличава по количество, но да стабилизира съществуването на открититѣ вече и да ги подобри качествено. При все това обаче и тукъ не е минало безъ извѣстни увеличения, макаръ и да сж незначителни.

Така отъ съществуващитѣ въ края на учебната 1910/11. г. 296 прогимназии въ началото на 1911/12. година се закриха 5, но вмѣсто това се разрѣши откриването на 13 нови прогимназии въ мѣста, дѣто животътъ ги е извикалъ като необходимостъ и то по ходатайството не само само на мѣстнитѣ училищни настоятелства, но и на респективнитѣ училищни съвѣти, така че прѣзъ 1911/12. учебна година пмаме всичко 304 прогимназии. Много повече нѣщо е направено за развиването на съществуващитѣ непълни прогимназии. Въ началото на учебната 1911/12. година 38 отъ тѣхъ сж се сдобили съ III. класъ и сж станали пълни прогимназии, а при 35 еднокласни прогимназии е билъ откритъ и II. класъ. Велѣдствие на тия промѣни въ броя и устройството на прогимназиитѣ констатираме и слѣднитѣ разлики :

	прѣзъ 1910/1911. г.	въ началото на 1911/1912. г.
Брой на ученицитѣ	45478	50176
Брой на учителитѣ	1770	1943

Сжщо такава разлика намираме въ сумитѣ, прѣдвидени въ бюджета за издържката на личния съставъ въ прогимназиитѣ, а именно: въ бюджета за 1911. година е било прѣдвидено 4,773,836 лв., а въ тоя за 1912. г. се прѣдвиждатъ 5,103,520 лв., разбира се безъ вѣщественитѣ разноси, които се изплащатъ отъ бюджетитѣ на общинитѣ.

Освѣнъ отъ липсата на подготвенъ и редовенъ персоналъ прогимназиитѣ страдатъ още и отъ това, че не сж опрѣдѣлени районитѣ имъ. Както сж поставени сега, издържката на вѣрка прогимназия тежи върху мѣстната община, пакъ се посѣщава въ значителенъ размѣръ и отъ дѣцата изъ околнитѣ общини. Министерството ми проучва тоя въпросъ и, щомъ се приеме корекцията на закона за народното просвѣщение, ще разграничи не само районитѣ на прогимназиитѣ, но ще опрѣдѣли и сумитѣ, които се пада да внасятъ общинитѣ отъ тия райони за заплатата на учителитѣ, слѣдъ като прѣдварително се вземе и мнѣнието на окръжнитѣ училищни съвѣти.

в. Отъ 1/IX 1911. година се отвори въ Варна и вторъ институтъ за глухонѣми, за издържката на който въ бюд-

жета за 1912. година се прѣдвижда една сума отъ 8060 лв. само за издѣржка на личния съставъ.

г. Въ положението на непълнитѣ гимназии не се направиха други измѣнения, освѣнъ че се допусна да се открие VI. класъ (III. гимн. класъ) при Габровската непълна дѣвическа гимназия, който е съществувалъ и прѣди издаването на закона отъ 1909. година, а слѣдъ това е билъ закритъ. Въ цѣлото царство има сега 18 непълни гимназии, отъ които 6 сж мжжки, 8 дѣвически, 4 смѣсени. Въ тия непълни гимназии е имало:

	въ края на 1910/1911. г.	въ началото на 1911/1912. г.
ученици и ученички	6708	7610
учители и учителки	279	281

За издѣржката на личния съставъ въ тия непълни гимназии е било прѣвидено 130,000 лв. въ бюджета за 1911. г., а въ тоя за 1912. г. се прѣдвиждатъ 158,000 лв. Вещественитѣ разноски и за тия училища се покриватъ отъ общинитѣ.

д. Къмъ броя на пълнитѣ срѣдни учебни заведения се прибави отъ I/IX 1911. година и дѣвическата гимназия въ Бургазъ. Съ това прѣзъ настоящата 1911/1912. учебна година въ цѣлото царство има 18 мжжки гимназии, 13 дѣвически гимназии, 5 мжжки педагогически училища и 4 дѣвически педагогически училища. Цифритѣ за посѣщението и за броя на учителитѣ въ тия 40 пълни срѣдни училища сж:

	въ края на 1910/1911. г.	въ началото на 1911/1912. г.
I. Ученици въ мжж. гимназии)	8,654	10,965
и въ мжж. пед. у-ща)		
Ученички въ дѣв. гимназии)	5,403	6,786
и въ дѣв. пед. у-ща)		
Всичко	14,057 ;	17,751
II. Учители въ мжж. гимназии)	515	586
и въ мжж. пед. у-ща)		
Учители и учителки въ дѣв.)	292	343
гимнази и пед. у-ща)		
Всичко	807	929

Сумитѣ, които се прѣдвиждатъ въ бюджетитѣ за издържката на тия срѣдни училища сж:

	прѣзъ 1911. г.	прѣзъ 1912. г.
за заплата на личния съставъ	2,932,344 лв.	3,202,984 лв.
за вѣщественни разности . .	472,000 „	538,000 „
	<hr/>	
Всичко . .	3,404,348 лв.	3,740,984 лв.

Отъ съпоставянето и рекапитулирането на горнитѣ цифри личи, че новата 1911/1912. учебна година показва едно значително увеличение въ броя на ученицитѣ и учителитѣ, а така сжщо и на сумитѣ, които се прѣдвиждатъ въ държавния бюджетъ за издържката на първоначалнитѣ училища, прогимназиитѣ, непълнитѣ и пълнитѣ срѣдни училища.

* * *

До тука се очертаха накратко по-главнитѣ точки, къмъ които е било насочено вниманието на министерството прѣзъ изтеклата 1911. година. Ако притуримъ къмъ споменатото и грамадната текуща работа, ще се получи приблизително ясна картина за дѣятелността му, за изпълнението на която азъ се ползувамъ отъ случая да изкажа тукъ моята благодарностъ къмъ прѣкитѣ и косвенитѣ органи на Министерството и къмъ непосредственитѣ мои сътрудници въ централното управление.

Като правя прѣгледъ на извършеното прѣзъ 1911. г. и като виждамъ ясно свободнитѣ още за работа полета, азъ храня надеждата, че и въ бждаще ще може да се работи все въ тая насока за подобряване и прѣуспѣване на училищното ни дѣло, което е една гаранция за постоянното повдигане на просвѣтно-културното равнище въ хубава България и за едно приготвяне на все по-свѣтло и по-благоденствено бждаще на цѣлокупния български народъ.

София, 24 Дек. 1911. год.

Министъръ на народното просвѣщение:

С. С. Бобчевъ.